

КОЛО ОСІБ, ЯКІ МОЖУТЬ ВИКОНУВАТИ СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ АБО ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

THE CIRCLE OF INDIVIDUALS THAT MAY CARRY OUT SPECIAL ASSIGNMENT TO EXPOSE THE CRIMINAL ACTIVITIES OF THE ORGANIZED GROUP OR CRIMINAL ORGANIZATION

Котова В.В.,

ад'юнкт

Донецького юридичного інституту МВС України

Стаття присвячена визначенню кола осіб, які можуть виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації. Проаналізовано визначення кола осіб, що можуть виконувати спеціальне завдання, регламентоване діючим законодавством. Основним завданням статті є вивчення підходів різних вчених щодо визначення осіб, які можуть виконувати спеціальне завдання.

Ключові слова: забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, особа, що виконує спеціальне завдання, негласні слідчі (розшукові) дії.

Статья посвящена определению круга лиц, которые могут выполнять специальное задание по раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации. Проанализировано определение круга лиц, регламентированное действующим законодательством. Основным заданием статьи является изучение подходов разных ученых по определению лиц, которые могут выполнять специальное задание.

Ключевые слова: обеспечение безопасности участников криминального судопроизводства, лицо, которое выполняет специальное задание, негласные следственные (розыскные) действия.

The article is devoted to the definition of the circle of the individuals that carry out special assignment to expose the criminal activities of the organized group or criminal organization. It is analysed the definition of the circle of the individuals regulated by the active legislation. The main objective of the article is to explore the approach of different scientists to the definition of the individuals that may carry out special assignment.

Key words: security assurance of participants of criminal proceedings, the individual that carry out special assignment, covert investigative (detective) actions.

Постановка проблеми. У ст. 24 цієї Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності проголошено, що кожна держава-учасниця вживає, у межах своїх можливостей, належних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування щодо свідків, які беруть участь у кримінальному провадженні та дають свідчення у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією, і, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб [1]. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації є одним із кроків до боротьби з організованою злочинністю, але він зв'язаний з великою небезпекою щодо особи, яка його виконує.

У кримінальному процесі беруть участь велика кількість осіб. Роль та місце кожного з них має значення при розслідуванні кримінальних проваджень. Кримінальні провадження у відношенні кримінальних правопорушень, скоєних у складі організованих злочинних груп або злочинних угруповань, завжди є багатоепізодними та складними при розслідуванні. Члени організованих злочинних груп у більшості випадків здійснюють тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Одним із найбільш ефективних методів боротьби з організованою злочинністю є проведення негласної слідчої (розшукової) дії, закріпленої ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України «Вико-

нання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» [2].

Слід зауважити, що при виконанні спеціального завдання особа, що його виконує, піддається підвищеній небезпеці. В КПК України чітко не визначено, чи є особа, що виконує спеціальне завдання, учасником кримінального процесу, тому й питання забезпечення безпеки теж залишається відкритим.

Метою статті є визначення кола осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації при забезпеченні особистої безпеки. Основними завданнями статті є визначення кола осіб, що виконують спеціальне, що регламентовано діючим законодавством, аналіз підходів вчених щодо визначення кола осіб, які виконують спеціальне завдання.

Стан дослідження. Розробці цих питань тією чи іншою мірою присвятили свої дослідження Ю.В. Абакумова, М.Д. Абдуллаєва, А.І. Анапольська, П.П. Андрушко, О.М. Бандурки, О.І. Козаченко, О.М. Лемешко, Т.В. Куровська, Д.Й. Никифорчука, П.С. Матишевський, К.І. Ольшевського, А.М. Ришелюк, А.В. Савченко, А.І. Суббот, М.М. Турецький та інших. Однак єдиної думки стосовно вирішенню цих питань науковці так і не дійшли.

Виклад основного матеріалу. У ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи бороть-

би з організованою злочинністю» визначено, що при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України мають право використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. У ст. 14 проголошено, що задля здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю учасники організованих злочинних угруповань можуть залучатися до співробітництва в порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України [3]. Тобто з цього можливо зробити висновок, що під особою, яка виконує спеціальне завдання, згідно діючого законодавства розуміється: 1) штатний співробітник оперативного підрозділу правоохоронних органів (МВС СБ, ПВ, податкової міліції, інших органів, що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність) чи розвідувальних органів, який проник до складу організованої групи чи злочинної організації; 2) особа, яка на передбаченій законом основі таємно співпрацює з оперативним підрозділом (співробітником оперативного підрозділу) правоохоронного органу чи розвідувальним органом, і яка одержала відповідне спеціальне завдання – не штатний співробітник; 3) особи, які є учасниками організованої злочинної групи чи злочинної організації та погодились співпрацювати з оперативним підрозділом або його співробітниками.

Також важливо відмітити, що до кола осіб, які можуть виконувати спеціальне завдання згідно КПК, забороняється залучати медичних працівників, священнослужителів, адвокатів, нотаріусів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане із розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

В Україні право здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості передбачено пп. 8,13 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», а також ст. 14 ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3]. Зокрема, у п. 8 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначається, що уповноважені оперативні підрозділи мають право здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості [4].

Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність. Введення штатного негласного працівника або іншої особи в злочинне середовище потребує проведення таких організаційних заходів, як підбір і підготовка кандидата на впровадження, оперативне прикриття особи, що виконує завдання із розкриття злочинної

діяльності організованої злочинної групи чи організації, та здійснення управління його діяльністю, матеріальне й технічне забезпечення негласної слідчої (розшукової) дії, адаптація особи, після завершення виконання спеціального завдання, до життя у звичайних умовах.

А.М. Ришелюк відзначає, що існує два види осіб, які виконують спеціальне завдання: штатні працівники оперативного підрозділу правоохоронних (органів МВС, СБУ, ДПС, податкової міліції, інших органів, що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність) або розвідувальних органів, які проникають до складу організованої групи або злочинної організації, або особи, які на передбаченій законом основі співробітничали з оперативним підрозділом (працівником оперативного підрозділу) правоохоронного органу або з розвідувальним органом, і отримали спеціальне завдання [5, с. 115]. З ним погоджується П.С. Матишевський, який теж поділяє таких осіб на дві групи [6, с. 253]. М.М. Турецький теж розмежує цих суб'єктів на дві категорії: 1) співробітники оперативних підрозділів органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність: штатні працівники, які діють відкрито (гласно) від імені відповідної оперативної служби; негласні (секретні) штатні працівники, чия належність до органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, в інтересах конспірації приховується; 2) окремі особи, які залучені за їхньою згодою до підготовки та проведення оперативно-розшукових заходів, а також конфіденти, які конспіративно співпрацюють з оперативним підрозділом [7, с. 237], але це розмежування відрізняється від думок А.М. Ришелюка та П.С. Матишевського.

Всі вищевказані позиції науковців ґрунтуються на позиціях Закону України «Про оперативно – розшукову діяльність».

О.М. Лемешко поділяє осіб на чотири види: 1) працівників (в тому числі негласних) оперативних підрозділів органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність; 2) співробітників розвідувальних органів, які відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» можуть здійснювати оперативно-розшукові заходи; 3) штатних та позаштатних негласних співробітників спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України; 4) членів організованої групи чи злочинної організації та інших осіб, які погодились співробітничати з працівниками оперативних підрозділів або дали згоду на проникнення у такі злочинні об'єднання з метою виконання спеціального завдання [8, с. 159; 9, с. 94-95].

Автор не зовсім згоден з думкою О.М. Лемешко по об'єднанню працівників оперативних підрозділів з негласними працівниками. Згідно опитування діючих працівників оперативних підрозділів ОВС до негласного співробітництва у більшості випадків залучаються особи, раніш засуджені. У процесі підготовки до проведення НСРД найважливішою функцією оперативного підрозділу є забезпечення безпеки особи, яка виконує спеціальне завдання. А

рівень підготовленості у працівника оперативного підрозділу, який виконує спеціальне завдання, і негласного працівника різний. Тому і підходи при підготовці цих осіб до виконання спеціального завдання будуть різними.

Н.Д. Абдуллаєва теж поділяє осіб, що виконують спеціальне завдання на 4 групи: 1) штатних негласних співробітників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, приналежність яких до цих органів є зашифрованою; 2) співробітників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, виконуючих свої посадові обов'язки на гласній основі; 3) осіб, що працюють на конфіденційній основі з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ; 4) залучення конфідента з кола осіб, які є членами організованої злочинної групи [10, с. 73-74].

Як вважає А.І. Анапольська, суб'єктами виконання спеціального завдання можуть виступати такі категорії осіб:

1) негласні працівники оперативних підрозділів;
2) працівники інших підрозділів, які залучені для виконання окремих доручень в ході проведення оперативно-розшукової діяльності;

3) співробітники розвідувальних органів, Служби безпеки, Міністерства оборони та спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань захисту державного кордону України;

4) особи, які конфіденційно співпрацюють з розвідувальними органами України з метою виконання завдань;

5) штатні й позаштатні негласні співробітники спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ та Служби безпеки України, які введені на підставі письмового доручення під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання для розкриття їх протиправної діяльності та притягнення винних до відповідальності;

6) члени організованої злочинної групи або злочинної організації, які погодились на співпрацю зі спеціальними підрозділами органів внутрішніх справ чи Служби безпеки України;

7) особи, які вже були членами таких злочинних угруповань на момент отримання спеціального завдання [11].

Отже, це особи, які фактично або формально відповідають ознакам члена такого угруповання, ознайомлені з планом дій, беруть участь у розробці таких планів, спілкуються з іншими учасниками, беруть участь у злочинних контактах, залучаються до фінансування тощо.

П.П. Андрушко виділяє шість видів осіб, які виконують спеціальне завдання: 1) негласні співробітники оперативних підрозділів органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; 2) співробітники інших підрозділів органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; 3) співробітники розвідувальних органів України; 4) штатні і позаштатні негласні співробітники спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України, які введені на підставі письмового доручення під легендою прикриття в організовані злочинні групи і злочинні організації для розкриття організованої злочинності і притягнення винних до відповідальності; 5) учасники організованих злочинних груп чи злочинних організацій, котрі погодились на співробітництво з працівником оперативного підрозділу; 6) інші особи, які погодились на проникнення в злочинну групу для виконання спеціального завдання [12, с. 98]. Аналогічної точки зору дотримуються А.В. Савченко [13, с. 25] та А.І. Суббот [14, с. 27].

Автор згоден з таким розподілом і вважає додавання шостого виду осіб дуже важливим. Наприклад, до нього можливо віднести звільненого співробітника оперативного підрозділу правоохоронних органів. При цьому обов'язково треба враховувати причину звільнення. Тобто якщо співробітника оперативного підрозділу було звільнено за негативними показниками, укорінити його в організовану групу чи злочинну організацію буде набагато легше.

Висновки. Визначення кола осіб, що виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації, потрібно для можливого зменшення ризиків при підготовці даних осіб для виконання спеціального завдання, тому що особа, яка постійно співпрацює на конфіденційній основі, співробітник оперативного підрозділу, має більш досвіду при виконанні завдань, але ризик викриття її більше у залежності від часу, який вона знаходиться на зв'язку з оперативним співробітником. З особою, яка залучена тільки для виконання спеціального завдання, або з учасником організованої злочинної групи чи злочинної організації, котрі погодились на співробітництво з працівником оперативного підрозділу, ризик викриття менше, але досвіду у такої особи менше і неможливо до кінця виключити факти дворушництва. Але для всіх осіб, що залучені для виконання спеціального завдання, забезпечення особистої безпеки є необхідною складовою дотримання конституційних прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: станом на 26 листопада 2012 р. – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.
3. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-XII. – [Електронний ресурс] : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-те вид. – К. : Атіка, 2003. – С. 115–116.
6. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. – К. : А. С. К., 2001. – 352 с.
7. Турецкий Н.Н. Обстоятельства, исключающие преступность деяния по уголовному законодательству Казахстана : монография. 2-е издан., доп. и перераб. – Алматы : ТОО «Издательство «Норма-К», 2005. – 328 с.
8. Лемешко О.М. Кримінально-правова оцінка легалізації наркоходів. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2004. – 112с.
9. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 1196 с.
10. Абдуллаева Н.Д. Некоторые аспекты оперативного внедрения [Текст] / Н.Д. Абдуллаева // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2006. – № 4. – С. 73–74.
11. Анапольська А.І. Особливості організації виконання спеціального завдання у розкритті діяльності організованої злочинної групи або злочинної організації – [Електронний ресурс]. – <http://www.corp-iguvd.lg.ua/d130203.html>.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн./ Відп. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.
13. Савченко А.В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронних органів країн Європи і США / А.В. Савченко, В.В. Матвійчук, Д.Й. Никифорчук; Під ред. Я. Ю. Кондратьєва. – М. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – С. 60.
14. Суббот А.І. Забезпечення безпеки осіб, укоріненних у злочинне середовище [Текст] / А.І. Суббот // Віче : Теоретичний і громадсько-політичний журнал. – 2013. – № 10. – С. 27–29.